

12 KESKEISTÄ NÄKÖKULMAA PYYKÖN RAPORTTIIN – SOSTEN HUOMIOT

SOSTE on arvioinut Mika Pyykön selvityksen sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusjärjestelmän uudistamisesta. SOSTEn lausunnossa painotetaan järjestöjen omien päätöksentekomahdollisuuksien turvaamista, yhdenvertaisuuden ja demokratian vahvistamista sekä yleisavustusten merkitystä. Lisäksi korostetaan, että raportin ehdotukset vaativat perusteellista valmistelua ja tiivistä yhteistyötä järjestökentän kanssa, jotta järjestöjen kyky reagoida yhteiskunnallisiin haasteisiin ja tukea heikoimmassa asemassa olevia säilyy.

- Järjestöjen mahdollisuus päättää toiminnastaan:** Järjestöjen jäsenten päätöksenteon kunnioittamisen tulee olla avustusjärjestelmän lähtökohta. Valtionhallinnon ennalta määrittämät painopisteet uhkaavat kansalaisjärjestöjen toimintavapautta, toiminnan joustavuutta ja heikentävät järjestöjen kykyä reagoida nopeasti muuttuviin tarpeisiin. Teemalähtöisyys on jäykkä menettely, joka estää äkillisiin tarpeisiin vastaamisen.
- Teemojen valinta ja vähemmistöjen tarpeet:** Raportissa esitetyt teemat eivät kata kaikkia järjestöjen tehtäviä, eivätkä huomioi esimerkiksi vähemmistöjen erityistarpeita. Tämä on merkittävä puute. Perusoikeuksien puolustaminen on keskeistä myös terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä.
- Yleisavustusten tärkeys:** Yleisavustusten painottaminen lisää järjestöjen toiminnan joustavuutta ja tehokkuutta vastata muuttuviin yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Pyykön selvitys supistaa yleisavustuksen hallinnolliseksi menoksi, jolloin järjestön toiminta tulee tiukempaan ohjaukseen kohdennettujen yleisavustusten kautta (nk. Ak-avustus). Tämä on myös vastoin Orpon hallituksen kehysriihilinjauksia yleisavustuspainotteisuudesta.
- Paikalliset järjestöt ja alueellinen tuki:** Hyvinvointialueiden avustusten siirtäminen STEAlle ei ole toimiva ratkaisu. Hyvinvointialueilla tunnetaan parhaiten paikalliset tarpeet.
- Kansalaisyhteiskunta ja demokratia:** Raportti sivuuttaa järjestöjen roolin demokratian, yhdenvertaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan puolustajana.
- Hallinnollisen taakan keventäminen:** Monivuotiset avustukset ja tilintarkastusraportoinnin keventäminen ovat oikeansuuntaisia ehdotuksia, mutta eivät merkittävästi vähennä hallinnollista taakkaa. Avustustason laskiessa olisi pystyttävä keventämään taakkaa enemmän.
- Järjestöjen valmius muutoksiin:** SOSTEn kysely osoittaa, että järjestöt ovat valmiita rakenteellisiin uudistuksiin ja yhteistyöhön, toisin kuin Pyykön raportti antaa ymmärtää.
- Ilmiölähtöisyys ja yhteiskehittäminen:** SOSTE ei kannata ilmiölähtöisyyttä avustustoiminnan perustana. Ilmiölähtöinen avustusjärjestelmä vaatisi perusteellista valmistelua, kokeiluja ja vaiheittaista käyttöönottoa. Se ei saa, eikä voi korvata järjestölähtöistä toimintaa.
- Varainhankinnan tukeminen:** Järjestöjen omaa varainhankintaa on tuettava, eikä ulkopuolisen rahoituksen hankkimisesta pidä rankaista vähentämällä avustuksia.
- STEAn tehtävät:** Raportissa STEAlle esitetyt uudet tehtävät, kuten yhdistymisprosessien tukeminen tai järjestöjen kouluttaminen, ovat järjestökentän omia tehtäviä. Järjestöjen pitää pystyä käyttämään äänivaltaansa itse.
- Avustusasioiden neuvottelukunta:** Neuvottelukunnan roolia ja osallisuutta avustuskäytäntöjen kehittämisessä on vahvistettava. Raportissa neuvottelukunnan roolia ei juuri noteerattu.
- Edustava kuulemisprosessi:** Raportin avoin verkkokysely ei vastannut järjestöjen odotuksia tasapuolisuudesta.

SOSTEn esitykset avustusjärjestelmän uudistamiseksi

Avustusasioiden neuvottelukunnalla tulee olla merkittävä rooli, jos avustusten kokonaismäärää muutetaan merkittävästi.

Avustuksissa on siirryttävä kohti yleisavustuksia eli suurempia kokonaisuuksia.

Avustusasetuksen 10 §:ään on tehtävä lisäys, jonka mukaan toiminta-avustukset tulee myöntää pääsääntöisesti yhtenä yleisavustuksena ja että yleisavustuksen ja kohdennettujen yleisavustusten samanaikaisen käytön tulee rajoittua poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Alueellisen toiminnan avustusuudistus: Tässä mallissa järjestöperheellä on mahdollisuus niin halutessaan vastuuttaa keskusjärjestönsä hakemaan valtionavustusta niiden yhteiseen toimintaan kokonaisuutena ja siirtämään avustusta edelleen jäsenyhdistyksille toiminnan tavoitteiden toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Muutoksessa myös paikallisten järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava.

Hankeavustuksien kehittäminen: Hankkeita tulisi kehittää enemmän nopean reagoinnin ja uusien avustusten mahdollistamisen suuntaan. Olisi myös hyvä harkita kehittämishankkeiden ja muiden hankeavustuksien irrottamista vuosittaisesta valmistelusykyistä, varata niihin määräraha ja mahdollistaa niiden hakeminen ja myöntäminen jatkuvasti.

Oman toiminnan tuotot ja varainhankinta: Järjestöjen omaa varainhankintaa on helpotettava siten, että järjestö voisi käyttää saamastaan valtionavustuksesta kymmenen prosenttia (10 %) avustettuun toimintaan välittömästi liittyvään varainhankintaan. Avustusjärjestelmän tulee mahdollistaa myös se, että tiettyyn toimintaan voidaan suunnata järjestön omia tai ulkopuolisia varoja ilman, että ne automaattisesti vähennetään järjestölle myönnetystä avustuksesta. Lähtökohdaksi pitää ottaa, että oman toiminnan tuottojen tekemisestä ei rankaista vaan siihen kannustetaan. Avustettuun toimintaan kohdistettava lisärahoitus ei saa vähentää myönnettyä avustusta.

Avustusten monivuotisuus: Ennustettavuuden näkökulmasta lähtökohta tulisi olla, ettei ohjeellisesta avustussuunnitelmasta poiketa tänä aikana ilman erityisen painavaa syytä.

Muutosten toimeenpano: Mikäli päädytään isoihin rakenteellisiin muutoksiin koko avustusjärjestelmässä, on niiden toteutukseen varattava aikaa ja järjestöjen osallisuus on varmistettava.

Vertti Kiukas
SOSTEn pääsihteeri
+358 40 592 4287
vertti.kiukas@soste.fi

